

CASA DRUGĂNESCU DIN BUCUREȘTI. CERCETARE ARHEOLOGICĂ

Emil Lupu, Ciprian Sandu

Keywords: Bucharest, Franceză street, Urban Archaeology, boyar residence, fire.

Abstract

Drugănescu House was discovered during 2007-2008 archaeological research. It use to be a large building, with basement, ground floor with four rooms and one floor. Drugănescu House was situated in the heart of old town, near the church of St. Demetrius. The house was built in eighteenth century and was destroyed on 23 March 1847, following a fire which destroyed half of the old city center. The research of this house helped us to understand the interest of the Romanian boyars class for the city life, for trade and urban architecture promoted in that period.

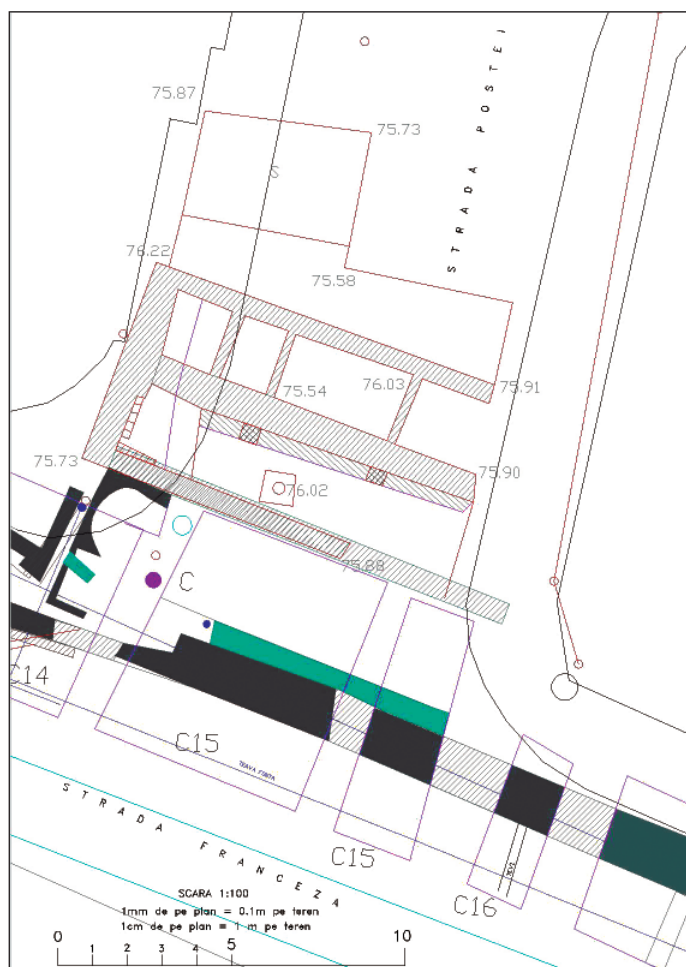
In perioada 24 martie – 14 aprilie 2008, a fost cercetată arheologic fosta casă Drugănescu, situată la intersecția străzii Franceze cu strada Poștei din București. Aceasta era a doua campanie arheologică efectuată în sectorul „Strada Franceză”, prima fiind realizată în anul 2007¹; cu acea ocazie obiectivul a fost investigat pe jumătatea sa de sud, restul aflându-se pe actuala stradă a Poștei.

Strada Franceză face parte din rețeaua „ulițelor” vechi ale Bucureștiului. De-a lungul timpului a avut mai multe denumiri: prima dată este menționată într-un document din 1659, sub

denumirea de „ulița cea domnească”; pe planul din 1789 apare cu denumirea de „ulița ișlicarilor”, nume pe care-l va purta până pe la jumătatea secolului al XIX-lea, când numele ei va deveni „ulița franțuzească”; din 1878 se va numi Strada Carol I, până în 1949, când va fi schimbat în „30 Decembrie”; în perioada 1990-2006 s-a numit Strada Iuliu Maniu, iar din anul 2007 a redevenit Strada Franceză. Probabil că podirea ei s-a făcut odată cu cea a Podului Mogoșoaiei și a altor ulițe din actualul centru istoric, încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. La sfârșitul secolului al XIX-lea sunt inițiate cele mai ample lucrări edilitare, care vor schimba aspectul medieval al străzii (introducerea canalizării și alinierea fronturilor de clădiri, pavarea și construirea Palatului Poștei).

Casa Drugănescu, a fost descoperită la intersecția dintre Strada Franceză și Strada Poștei, în perimetrul ocupat de casele 14, 15, 16/2007. În anul 2008 au fost efectuate două secțiuni arheologice (S I și S II) (Pl. 1), având rolul de a stabili planimetria acestei case, datarea ei cât mai strictă și stabilirea eventualelor etape constructive și recuperarea eventualelor complexe arheologice de altă factură decât casa. Stratigrafia obiectivului (Pl. 2), în condițiile decapării în anul 2007 a peste 0,90 metri din depunerea antropică (reprezentată de covorul asfaltic și straturile suport), începe cu un strat de pământ brun-cenușiu, pigmentat cu loess și lentile de moloz, aparținând intervențiilor de epocă modernă și contemporană. Sub acesta, sau chiar pe nivelul actual de călcare se afla un strat foarte gros de moloz, aparținând demolării casei. Acest strat suprapunea un nivel de incendiere, datând din anul 1847, incendiu

¹ În prima campanie, colectivul a fost alcătuit din: Raluca Iosipescu, Emil Lupu, Dana Mihai, Ciprian Sandu și studenții Cosmin Moise, și Raluca Popescu.

Planșa 1 - Planul general al săpăturilor arheologice

confirmat de numeroase surse documentare. Acest nivel a compromis nivelul de călcare din interiorul locuinței, reprezentat de o podină de lemn, distrusă în totalitate. Sub el, se mai păstra pe alocuri un nivel de construire, aparținând zidurilor de compartimentare interioară a casei, nivel care suprapune imediat pământul steril (fără urme antropice).

În campania anului 2007 a fost investigată jumătatea sudică a pivniței. În Caseta 14/2007 a fost surprins colțul de sud-vest și o parte din latura de vest Drugănescu. Adosat la zidul vestic al casei Drugănescu apărea un alt zid, cu un traseu ușor oblic, realizat din cărămizi fragmentare. Acest zid a fost total demantelat de un cămin de canalizare, la rândul său demolat la săparea

șanțului pentru magistrala de cabluri telefonice, realizată după anul 1990. Zidul apare, ferm trasat cu o linie groasă, pentru prima dată, pe un plan din anul 1847, făcând legătura dintre casa Drugănescu și intersecția cu „Streada Mogoșoaiei”.

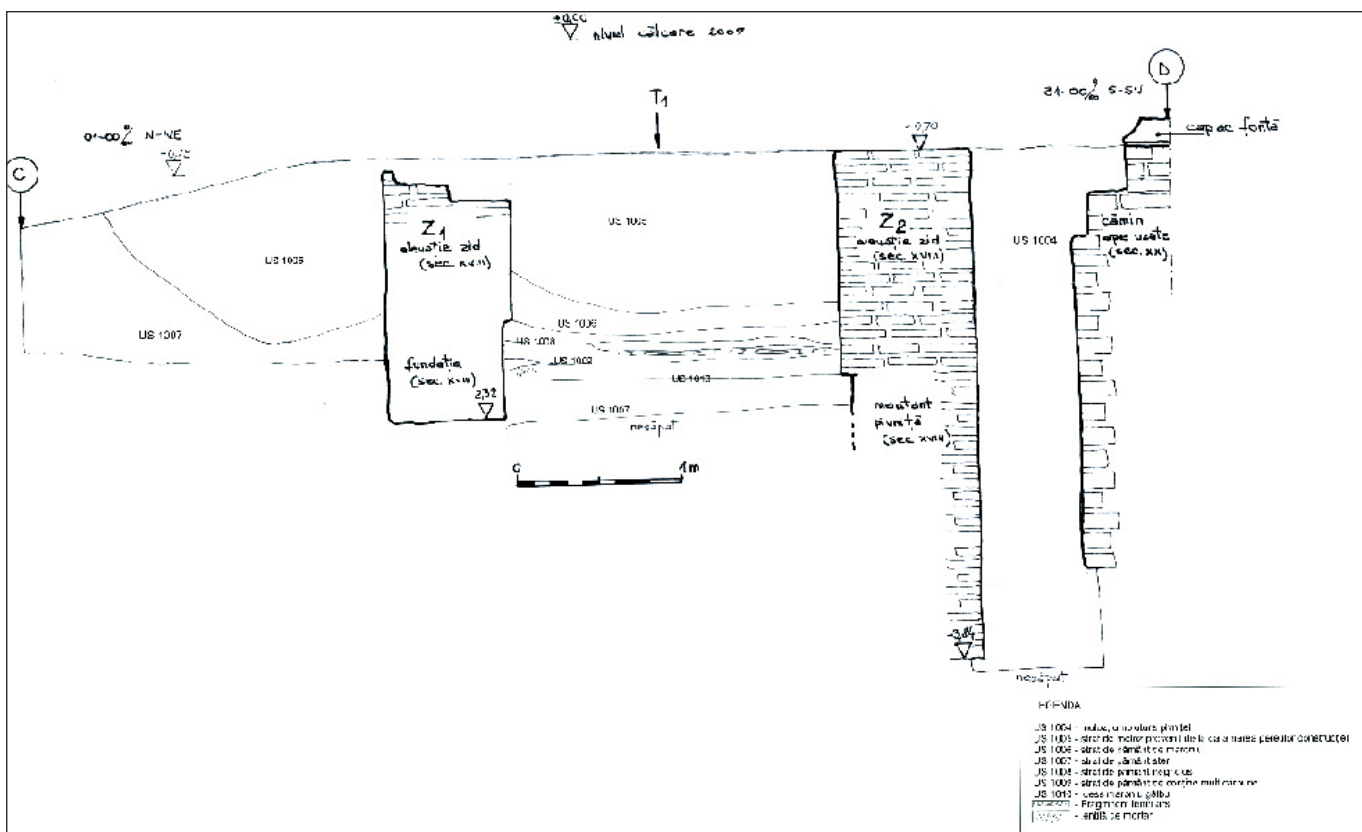
Latura de vest a casei Drugănescu era reprezentată de peretele unei pivnițe, păstrată până deasupra nivelului de naștere a bolții care o acoperea. El era de fapt timpanul vestic al unei pivnițe cu boltă în leagăn, orientată vest-est, al cărei montant sudic a fost descoperit în Caseta 14/2007 și Caseta 15/2007². Montantul sudic a fost parțial demantelat de șanțul pentru o conductă de apă de sec. XX, păstrându-se doar nașterea bolții și fața sudică a montantului. La interiorul pivniței, în colțul de nord-est al casetei, în elevația timpanului s-a păstrat o ocniță cu lățimea de 0,88 m și înălțimea la cheie de 0,82 m, având adâncimea de 0,33 m. Tot în această zonă a fost surprinsă *in situ* o amenajare de plan circular, construită din cărămizi de epocă refolosite, reprezentând un ghizd cu diametrul interior de 1,74 m. Foarte probabil, aceasta era o fosă, construită pe molozul rezultat din demolarea parțială a montantului sudic al pivniței și a bolții acesteia, având pe partea de nord un gârlici amenajat din cărămizi de epocă refolosite, cu lățimea jgheabului de 0,30. Gârliciul a fost suprapus și blocat de un zid de sfârșit de secol XIX, paralel cu montantul sudic al pivniței, zid care s-a păstrat pe 2,10 m înălțime. El este construit „la filă” cu latura sudică a Muzeului Național și zidul sudic al incintei bisericii „Sf. Dumitru”. Fosa menționată a fost parțial suprapusă și de fundația unui cămin TF din prima jumătate a sec. XX.

Caseta 15/2007 a intrat practic în totalitate în interiorul pivniței casei Drugănescu. Aici a fost evacuată o mare cantitate de moloz, conținând și mari fragmente din bolta în leagăn originală. Zidul

² Punct: Centrul Istoric, str. Franceză, Cod sit: 179132.52

Autorizațiile de cercetare preventivă nr. 178/2007, 383/2007

Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2007. Colectiv: Daniela Mihai, Raluca-Georgeta Iosipescu, Emil Lupu, Ciprian Sandu, Constantin Mehedințeanu (INMI), studenții FIB Mihai Demeny, Cosmin Moise, Raluca Popescu, Cronica Cercetărilor Arheologice, 2008, p. 65-71.

Plansa 2 - Sectiunea I/2008, profil stratigrafic estic

ce a compartimentat pe lungime pivnița era așezat direct pe molozul din demolarea bolții pivniței și prezinta în zona centrală și un arc de descărcare, cu o înălțime la cheie de 1,30 m și deschiderea totală de aproximativ 3,50 m.

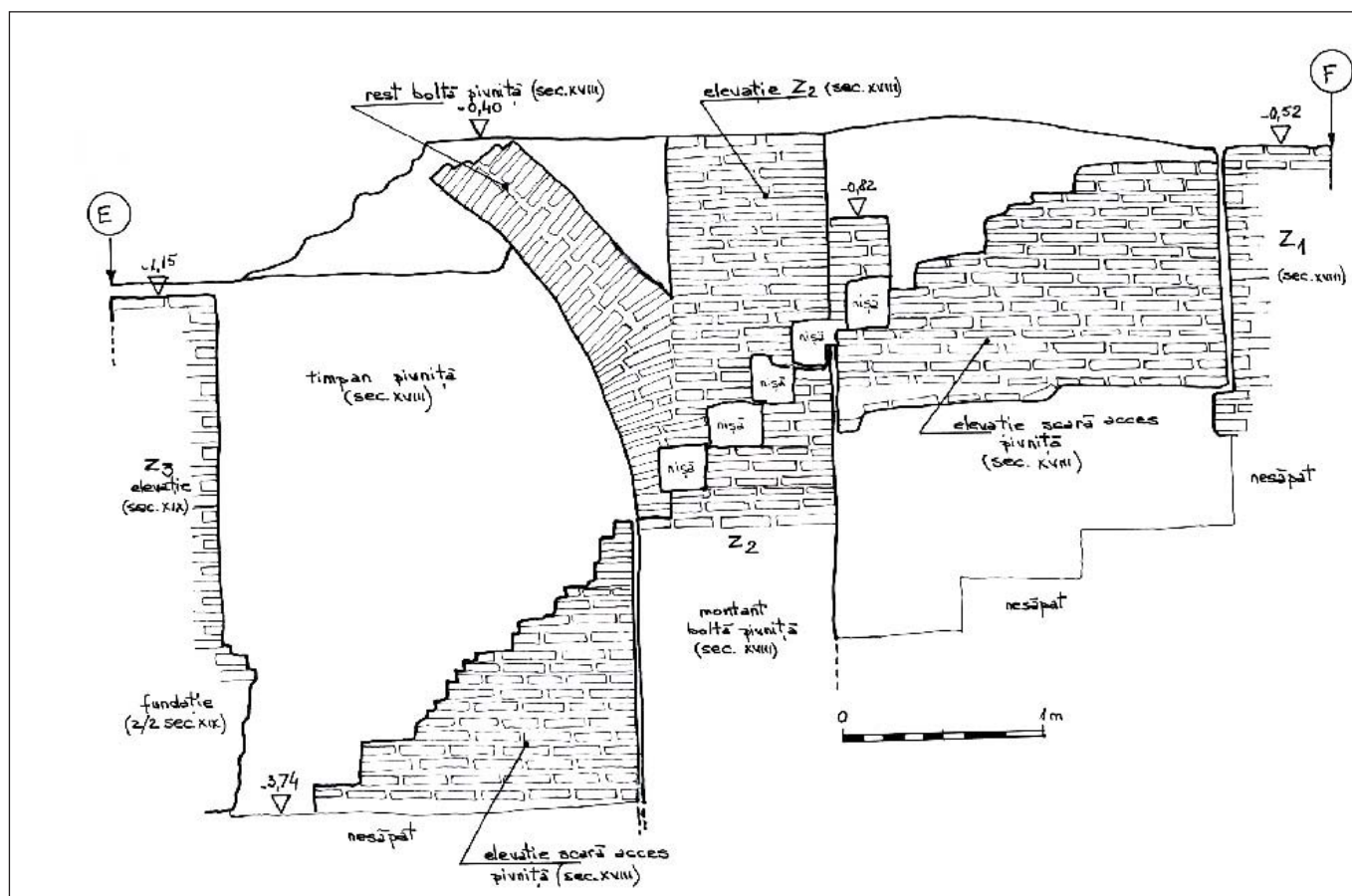
Caseta 16/2007 a urmărit continuarea pivniței casei Drugănescu, către est. Săpătura nu a putut fi adâncită, fiind interceptate mai multe trasee de rețele electrice, TF, apă, gaze, fiind doar stabilit traseul montantului sudic al pivniței și constatată existența unui rest de boltă de epocă. În această casetă a fost surprins capătul de est al pivniței casei Drugănescu. Deși nu a putut fi extinsă săpătura, a fost clar că zidul de incintă actual al bisericii „Sf. Dumitru” (colțul său de sud-vest), a fost construit peste pivnița respectivă.

Pentru cercetarea jumătății nordice a casei, aflată pe actuala stradă a Poștei, au fost trasate două secțiuni, paralele între ele și paralele cu latura estică a Muzeului Național de Istorie a

România, având fiecare dintre ele 8 x 4 metri, cu un martor de un metru între ele (Fig. 1). Capătul de sud al ambelor secțiuni a pornit de la zidul ce a compartimentat interiorul pivniței casei, astfel că interiorul acestora a putut fi investigat exhaustiv. În ambele secțiuni a fost efectuată o săpătură ce a coborât până la pământul steril (fără urme antropice), apoi a fost demontat martorul dintre acestea, pentru a fi completată planimetria clădirii.

Figura 1 - Vedere generală a săpăturilor din anul 2008

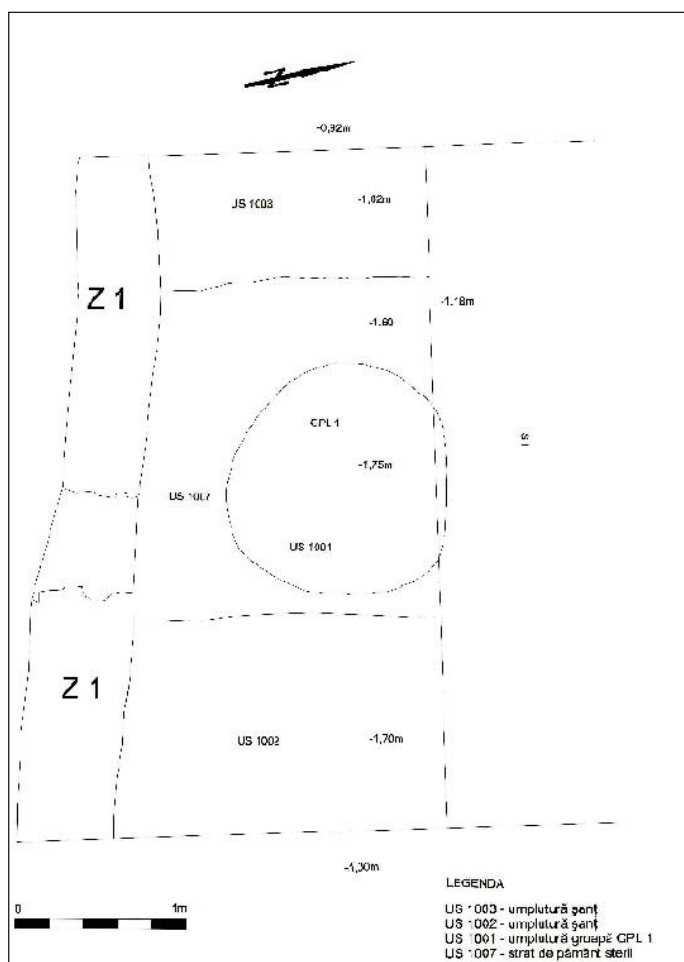
Planșa 3 - Secțiunea I/2008, relevu de parament

Figura 2 - Scara de acces la pivniță, 2008

Încă de la primul strat de săpătură, au fost surprinse *in situ* zidurile aparținând fostei case. În interiorul fostei clădiri a fost continuată săpătura într-un nivel de moloz. În stratul foarte gros de moloz (ce a ocupat practic toată suprafața și toată adâncimea secțiunilor) au fost descoperite fragmente ceramice și alte artefacte ce se datează larg în secolul al XIX-lea, astfel că acest nivel a fost pus în legătură cu dispariția casei, imediat după incendiul din ziua de Paște a anului 1847. Sub stratul de moloz, în interiorul camerelor 1-4, a fost determinată prezența nivelului de arsură aparținând evenimentului menționat. În unele locuri au fost surprinse și resturi incendiate ale lanților de lemn pe care fusese fixată dușumeaua din aceste camere, ca și fragmente de tencuială de epocă, având mai multe straturi succesive de var.

Toate cele patru camere erau situate la nord de pivniță, zidurile de compartimentare (orientate

Planșa 4 - Secțiunea I, CPL1 - plan

Figura 3 - CPL1

nord-sud) fiind construite din cărămizi întregi și fragmentare refolosite, legate cu mortar nisipos (cu o redusă compoziție de var). Deoarece nivelul la care s-au păstrat toate zidurile era situat sub nivelul de călcare al epocii (secolele XVIII-XIX), nu au fost găsite urmele spațiilor de acces în încăperi. În schimb a fost surprinsă intrarea în pivniță; deși ne-am fi așteptat ca pivnița să fie deservită de un gârlici de acces, am descoperit doar amenajarea pentru o scară (Pl. 3, Fig. 2). În interiorul camerei 1 și adosat la elevația timpanului vestic al pivniței, a fost cercetat un zid, realizat ulterior construirii peretelui de vest al casei, care prezenta nișe pentru fixarea treptelor de lemn ale scării (în camera 1) și trepte de zidărie (în interiorul pivniței). Spațiul pentru pătrunderea scării în pivniță a fost obținut prin demantelarea parțială a bolții în leagăn ce acoperea pivnița. În interiorul pivniței au fost observate două nașteri de arce dublouri, ce susțineau inițial bolta.

La nord de casă, în Secțiunea I, a fost surprins, la -1,00 m, un complex arheologic (CPL₁), reprezentat de o groapă de plan circular, cu un diametru de aproximativ 1,30 m (Pl. 4, Fig. 3). Umplutura gropii era un strat de pământ amestecat, de culoare brun închis ce conținea fragmente mici piatră, oase de animale și ceramică din secolul al XIX-lea. Groapa a fost parțial „tăiată” de un șanț de epocă contemporană.

Nu avem posibilitatea să avansăm o datare a acestei clădiri (cu metode arheologice), deoarece întregul material arheologic descoperit aparține perioadei de după dispariția acestei construcții (post 1847). Casa apare pentru prima dată pe planul Purcel (din 1789) (Pl. 5), deci ea era deja în funcțiune în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, apoi este pentru ultima dată reprezentată pe un plan din anul 1847. În 1852, pe planul Borroczyń ea nu mai exista, fiind înlocuită cu un dreptunghi nehașurat (legendă pentru o curte). Așadar, ea exista la sfârșitul secolului al XVIII-lea, fiind distrusă de marele incendiu din anul 1847, incendiu ce a pornit chiar de aici, în ziua de Paște.

Clădirea avea un plan patrulater regulat, fiind compusă dintr-o pivniță (pe jumătatea sudică), având o lungime de aproximativ 22 metri și o lățime de aproximativ 4,5 metri și o parte supraterană, din care se mai păstrează doar fundațiile camerelor 1- 4. Este foarte posibil ca aceste camere să fi ocupat și suprafața de deasupra pivniței. Una dintre camere (nr. 1) avea rolul de casă a scării, în interiorul ei fiind realizat accesul la pivniță. Pivnița era acoperită cu o boltă în leagăn ce se sprijinea pe doi montanți, armată fiind cu arce dublouri, dispuse aproximativ din patru în patru metri. Spre deosebire de zidurile de compartimentare interioară, atât arcele dublouri, cât și bolta, montanții și Z_1 au fost construite îngrijit, cu un liant de foarte bună calitate. O bună parte din pivniță se află în interiorul curții actuale a bisericii „Sfântul Dumitru” și sub zidul de incintă al acesteia. Este foarte probabil (conform planurilor citate), ca această casă să fi avut o intrare din Ulița Ișlicarilor (pe latura de sud) și o altă intrare de serviciu (pe latura de nord), din curtea sa; de asemenea, este foarte probabil să fi avut regim de înălțime mare (pivniță, parter și etaj).

După dispariția casei, aici a existat o curte particulară (Pl. 7), pentru o perioadă scurtă de timp. Anterior construirii Palatului Poștei (1898-1900) și a zidului de incintă actual al bisericii „Sfântul Dumitru”, aici au fost reluate lucrările constructive; în interiorul fostei pivnițe, paralel cu Z_2 , a fost construit un zid (Z_3) de sprijin și de închidere a curții particulare (probabil tot a familiei Drugănescu). Acest zid, gros de 0,70 metri, a fost realizat din cărămizi refoșite, recuperate din molozul fostei case. Fundația sa a fost realizată pe nivelul de călcare din interiorul pivniței, cu o înălțime de 0,60 – 0,70 metri. Pe traseul Secțiunii II/2008 și al Casetei 15/2008, zidul a fost prevăzut cu un arc de descărcare, la partea sa inferioară, iar lângă capătul său de vest, pe traseul Casetei 14/2007, a fost amenajat un puț absorbant. Credem că cele două amenajări aveau rolul de a colecta apa pluvială din curtea Drugănescu, după

Planșa 5 - Harta Ernst Purcel 1789, zona casei Drugănescu

dispariția casei.

După construirea Palatului Poștei, odată cu sistematizarea străzilor din jur, Z_3 a fost demolat până la nivelul de călcare al epocii, la fel ca și fundațiile casei Drugănescu. Pe amplasamentul fostei case au fost practicate nenumărate șanțuri pentru utilități (apă, canalizare, rețele electrice, gaze, rețele telefonice, cămine de distribuție a utilităților), care au afectat serios fundațiile încă păstrate.

Prin urmare, reședința boierilor Drugănescu a fost ridicată la o dată necunoscută din secolul al XVIII-lea, pe terenul aparținând bisericii „Sfântul Dumitru”. Inițial, această casă a făcut parte din ansamblul metocului, închinat de către Stroe

Râmniceanu și Tănase Atanasievici la Episcopia Buzăului și la Episcopia Râmnicului. La o dată necunoscută, o parte din terenul metocului, împreună cu această casă, situate la vest de biserică (pe amplasamentul Străzii Poștei de azi), au ajuns în proprietatea stolnicesei Drugănescu (fostă Bellu). La 21 septembrie 1808, aceasta era în conflict cu episcopul Costandie al Buzăului, care o reclama la Divan că își construia „un grajdu lângă ulucele metohului din care să pricinuieste în cădere ferestrelor metohului și primejdie de focu, fiind că atât îl înalță încât să-și puie și fân întrânsu, care nu să cuvine. Mai arăt cins(titu)lui Divan că acest loc împreună cu casile le-am cumpărat eu și dum(nea)

Planșa 6 - Harta 1847, zona casei Drugănescu

Planșa 7 - Harta Borroczyn 1852, zona proprietății Drugănescu

ei viind cu rugăciune și cu lacrimi cătră mine, ca să le dau dum(nea)ei m-am înduplecat și i-am dat, însă dându-ne zapis dum(nea)ei că niciodată și nicidecum să n-aibă voe a mai rădica casele din cât sânt nici alt(e) namestii să nu facă spre stricăciunea și căderea metohului”³.

Casele erau cumpărate de către episcopul Costandie (29 octombrie 1793 – 27 iulie 1819) anterior acestei date și apoi vândute stolnicesei Drugănescu. Cumpărarea nu s-a putut realiza decât după noiembrie 1793 și nu în perioada 1801-1802 sau 1807, când era în refugiu la Brașov. Vânzarea lor către Drugăneasca s-a făcut probabil

³ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, *Fond Episcopia Buzău*, Orig. LXXXV/71, f. 1. Mulțumim și pe această cale Alexandrei Țânțăreanu pentru fotocopiile documentelor citate.

cu ocazia uneia din numeroasele sale impuneri la contribuții de către domnitorul Alexandru Suțu, al cărui oponent fățiș a și fost.

Conflictul Episcopiei Buzăului cu familia Drugănescu, datorat inițiativelor constructive ale boierilor, a continuat până după anul 1821. Aflăm dintr-o învoială, din 7 septembrie 1818, că posibilul constructor și proprietar al casei ar fi fost boierii Tufeanu, cu mari proprietăți în zona Cornățelului. La această dată, căminarul Gheorghe Drugănescu ceda episcopului Costandie un stângen domnesc din terenul său, cu obligația Episcopiei de a nu construi vreodată ceva pe acel teren. De asemenea, se obliga „cu a mea cheltuială să fac un zidu despărțitor după ce să va împreuna acum grădina metohului cu acel stângen de loc căzând pe locul prăvăliilor mele, să fie numai de doi s(tân) j(en) dă dinspre grădina metohului; lângă acel zid despărțitor să nu fiu volnic a face vreodată nici grajdu nici alte înpuciuciuni, ca să nu aduc supărare metohului, ci numai o cuhnie dă zid care dinpotriva zidului în sus să treacă numai cu trei palme până la vârful coșului. Iar grajdul, șopronul și plimbarea să fie în linia zidului ce am să fac tot eu dispre biserică, care zid să fie înalt după cuvînță și să fiu slobod fără supărarea Prea Sfinții Sale a face prăvăliile în fața podului, precum le-am croit, cu două caturi”⁴.

La 6 iunie 1832, Marioara Drugănescu lăsa moștenire fiicei sale Zinca (măritată Grecov), între altele și „o păreche de case mari aici în București, la pod despre Sf(ântul) Dimitrie cu loc moștenesc...în care șez, cu toate împrejuririle lor”⁵.

După cum se cunoaște, la 23 martie 1847 aici a fost inițiat marele foc, de către fiul Zincăi și al lui Constantin Filipescu. Casa și acareturile au fost total distruse, așa precum se specifică și în actul de autentificare a vânzării terenului către Episcopia Buzăului, la 13 aprilie 1855: „și casele cu locul lor moștenesc la pod în marginea Sf(ântului) Dimitrie; zicând d-lui paharnicul Barbu Belu că acele case arzându-să de focul întâmplat la anul 1847, a rămas locul ce acum îl vinde cu acest act”⁶.

Fosta casă Drugănescu rămâne cel mai important și cel mai cercetat complex arheologic de pe Strada Franceză, în anii 2007-2008. Planimetria sa este cea mai cunoscută, astfel că obiectivul ar fi meritat a fi pus în valoare, după o restaurare profesională. Nu este de neglijat nici faptul că avea o mare încărcătură istorică pentru evoluția orașului; în amintirea butoiului cu păcură de la care a pornit incendiul din 1847, până către sfârșitul secolului XIX, în curtea bisericii „Sfântul Dumitru” s-a aflat un butoi, pus acolo spre luarea aminte a locuitorilor.

⁴ Ibidem, Orig. LXXXV/79.

⁵ Ibidem, Cop. LXXXV/91.

⁶ Ibidem, Cop. LXXXV/92, f. 3.